

A pesti honvédek első király-gyakorlata

Adalékok a m. kir. honvédség történetéhez

Írta: Móricz Pál

(Befejező közlemény.)

A pesti honvédek soroksári-utcai lak-
mányában, a maig változatlanul fennmaradt
szerény kis földszintes hajlékban 1871. szept-
ember elejével hangos sürgődés támadt.
A váci nagy hadgyakorlatokra megkezdődött
a pesti honvédszászlóalj összpontosítása, a
melyről a hivatalos lapban is hosszabb köz-
lemény jelent meg. Az egykorú jóakaratu
újságtudósítás szerint: «a honvédek legna-
gyobb száma vasárnap, szeptember 10-én je-
lentkezett és mintegy 700 ember még aznap
egyenruhát kapott, délután elszállásoltatott,
századokba osztott és esti 4—5 óra között
minden század a maga gyűlhelyén sorakozott,
meghallgatandó a másnapi gyakorlatra a pa-
rancsot. A tisztek fáradozása és ügyessége
elismerést érdemel, miután sikerült nekik 700
embert fegyverrel, ruhával s a katonai szol-
gálatához tartozó minden aprólékossgal oly
gyorsan ellátni, hogy már hétfőn reggel az
első század, délután pedig a többi század
megkezdhetette a Rákoson gyakorlatait. A So-
roksári- és Üllői-úton e napon már kora reg-
gel dob és trombitaszó volt hallható. A hon-
védség büszkén és nemes öntudattal vonult
az utcákon a gyűlhelyre. A gyakorlatról visz-
szatérőket pedig délelőtt úgy, mint délután,
az utcán és házak kapui előtt kíváncsi kö-
zönség nézte és nem egyet láttunk moso-
lyogni a honvédeink közül, kik egy nappal
előbb még polgári ruhában mentek ez ut-
cákon, most azonban feszes állásban a «vi-
gyázz» szóra figyelve haladtak el ismerőseik
előtt. A zászlóaljat vezénylő Stoffer száza-
dos már a második gyakorlat után megle-
gedésének adott kifejezést, mert a harmadik,

ugy a második és első turnusbeliek is a
legnagyobb készültséget tanúsították és a vá-
rakozásoknak teljesen meg is feleltek. A négy
századra osztott gyalogságot egy százados és
három főhadnagy vezényli és pedig az első
századot Clair Gyula főhadnagy, a második-
kat Adami Rezső főhadnagy, a harmadikat
Reviczky főhadnagy, a negyediket Bretschnei-
der János százados. Van ezenkívül minden
századnál három tiszt. Ma (ez a hirdetés szept-
ember 21-ről van keltező) indul a zászló-
alj Vádra, és miután Újpesten és Dunake-
szin pihenőt tartott, estefelé Vácon bevonul.
Tegnap pedig érkezett a honvédparancsnok-
ságtól a pesti, valamint Vádra érkező többi
zászlóalj parancsnokságokhoz hosszabb m.
kir. honvéd főparancs, mely József főherceg
aláírását hordja s mely az egyes lovas- és
gyaloghonvéd dandárok számára kijelölendő
gyűlhelyekről, a váci állomárorség kiállítás-
áról, ez őrség mikénti felváltásáról, a rend
fentartására célzó szabályokról, a naponkénti
parancskiadásról s más egyebekről szól.

A tulajdonképpeni hadgyakorlatok meg-
kezdése előtt a többféle irányból s helyekről
összeérkező honvédesapatok Vácon tábor-
tűtöttek. A hírlapokban ezt a helyet, illetve
időszakot említették «a váci tábor — a váci
táborozás» nevezetű. A Vasárnapi Újság ele-
ven színekkel festi le: „S valóban meglepő
a látvány, mely az ember elé tárul. Egyik
csoportban fehér társzekerek láthatók, né-
melyiken nagy vörös-kereszt. Ez a vörös-
kereszt azt jelenti, hogy oda nem szabad
lőni, mert ott betegek, sebesültek vannak.
Ezek tehát az egészségügyi csapatok kocsi-
jai. Távolságban ismét egy másik tömeg lát-
ható. Nagy sátrak, a középsőnek csúcán fe-
hér zászló lobogott, újra vörös-kereszttel. Ez a
hevenyészett kórház. Ujra másutt vörös-
nadrágos csoportok közepéből sűrű füstök
gomolyognak. Ez a «menázs», mint a ba-
kancsos mondja; itt osztják ki az ennivalót.
Egy dombtetőn ágyúutak van elhelyezve, míg
távolabb a mitrailleusok körül honvédek sü-

rögnek. Gyalogcsapatok kigyóznak végig a
látókörünkbe eső téren, s néha egy-egy lovas-
osztály száguld végig, port verve nyomában.
Igy néz ki a váci tábor.» E honvéd-tábornak,
melyről a Magyarország és a Nagyvilág ere-
deti rajzot is hozott, Máriássy, Dobay és Kul-
mer honvédezredek voltak a parancsnokai.

Vácon, a váci táborban az ipolysági 13-ik
dandárt (a törzskar az 52, 57, 61, 62 zászló-
aljakkal) és a dandárba osztott 2 tüzérüteget,
a pesti 1-ső dandárt (a törzskar az 1, 47,
49, 50 zászlóaljakkal), továbbá az egészségi
és vegyes osztályokat helyezték el. A budai
16-ik dandárt, a huszárságot, mitrailleuse- és
tüzérütegeket pedig Szódón, Kósdon, Rádon,
Dukán, Eltesházán, Hartyánban, Rátóton,
Csomádon, Kisszentmiklóson, Vörösegyszázán,
a gödi, tekai pusztán, Dunakeszin szállásol-
ták el.

József főherceg a váckörnyéki uri nép
kedves öreg fogadóiban, a «Csillag» fogadó
emeletes vén házában szállott meg. A király-
nak Póthon, a Károlyi István gróf kastélyá-
ban készítettek elő alkalmas lakást, s híre
jött, hogy ezen az első honvéd nagygyakor-
laton a király kíséretében s mint a király
vendégei, magasrangu külföldi tisztek is részt
vesznek, a későbbi gyakorlatokon csakugyan
megjelentek a Poroszország részéről Bro-
zovszky alezredes, az 1. gárda-dragonos ez-
red parancshoka; Buddenbruck báró őrnagy,
a gárda tüzérdandártól, Lindequist százados
a gárda törzskarából, Svájce részéről Vögeli
és Sinner ezredek s Hálivál őrnagy, Bel-
gium részéről: Goethal tábornok, Anglia ré-
széről: Goodenough ezredes, Olaszország ré-
széről: Moccri lovag, törzskari őrnagy.

Ezt az emlékezetes nagy hadgyakorlatot a
honvédség dandár-gyakorlataival vezették be, s
József főherceg honvéd-főparancsnok a király-
tól „a kegyet” kikérte, hogy gyalog- és lovas-
honvédekkel előzőleg külön is bemutatkozhass-
sék. Ez volt az első alkalom, midőn a ma-
gyar király előtt a magyar honvédség nagyobb
tömegben, tisztán elkülönítve gyakorlatozha-

tott. Gödnél, 1871 szeptember 22-én, pénteki napon folyt le az emlékeztetés, jelentős királyi szemle, mely reggel 8 órától délelőtt 11 óráig tartott és melyen a honvédségből 12 gyalogzászlóalj, 8 lovasszázad, 12 szőrőlövő (mitrailleuse) üteg, egy utász- és tábori távjelző-osztag vonult föl és végzett „kisebb taktikai gyakorlatok”. E hadi-szemléről, mely minden bizonnyal kihatott a honvédség további jó sorsára, „A Honvéd” a következő érdemleges, érdekes tudósítást közölte: „Pénteken, f. hó 22-én Ő cs. és apostoli királyi Felsége legkegyelmesebb királyunk és Urunk kegyeskedett az összes honvédszeregek felett szemlét tartani. E végből a Vác környékén összpontosított csapatok következő rendben állítottak föl: Az első harcvonalban a gyalogság összpontosított állásban. A jobbszárnyon tömegben a pesti első dandár, középen az ipolyvári 13. dandár és a balszárnyon a budai 16. dandár. A jobbszárnyon a cs. kir. zenekar mellett ő fenségének kísérete és a jobbszárny dandár-, segéd- és parancsoltisztje, a balszárnyon a be nem osztott törzs- és főtisztek rang szerint. A második harcvonalban a szőrőlövégek, utász- és sebcsültvívó-osztályok a távjelzőkkel. Hét óra után megjelent ő fensége (József főherceg) és nem sokára jelentették, hogy ő fensége a király közeledik. Erre ő fensége kardot rántván, a király fogadására indult s a háromszoros kardtisztelges után fogadtá ő fenségét, ki látható elégteliséggel lovagolt végig először a gyalogság, aztán a lovasság hosszú során és végre a harmadik harcvonalban felállított osztagok előtt. A csapatok kibontott zászlóikat szabályszerűen lebocsátották. Ezen jelenet nagyszerűsége általában véve mély benyomást tett mind a csapatokra, mind pedig az őt kísérő környezetre. Ezen kíséretben a honvédelmi miniszter Andrássy Gyula gróf ő excellenciáján kívül még igen számos katonai nevezetesség és több idegen volt, kik a szemléhez a fővárosból a váci táborba kirándultak.

Szemle után ő fensége kegyeskedett elő-

szőr (az) I. az ifjusági XIII. és a budai XVI. dandárokat egyenként hosszabbban gyakoroltatni és végre a 8 századból álló lovasdandárt Henneberg lovag alezredes ur által elővezettetni. A gyakorlatok végével úgy a gyalogságnak, mint a lovasságnak sikerült a legnagyobb elismerést kiérdemelni s mind a parancsnokok, mind pedig a legénység magasított kedéllyel távozott beszállásolási helyre a legszebb emlékeket vivén magával. Mielőtt a csapatok állomásaikba távoztak volna, lelkesült éljenekben törtek ki, s a magyar fajiellég ezen őszinte nyilvánulása bizonyára nem esik, bármennyire ellenkezik is a katonai merev szabályokkal, a katonai derék fegyelmelzettség rovására, miután azon lelkesedettségről tesz tanubizonyosságot, melynek hiányát a rideg formások nem képesek pótolni. Általánosan el van ismerve, hogy a honvédségben friss katonai szellem van, hogy a tisztek közti egyetértés kifogás nélküli, hogy a legénység iránti humánus bánásmód kivétel nélkül emeli a jókedvet és a szolgálati buzgóságot. Hogy még sok kívánni való van, azt senki se tagadja. De az eddigi eredmények bárkinek is kezeskedhetnek arról, hogy a honvédségben van életképesség, van szellem, s hogy ha az helyesen használtatik fel, nem sokára a haza és a király bízton számíthat derekas hatásképességére stb. stb.

*

A pest-budai helyőrség közös hadseregbeli csapatainak bevonásával szeptember 24-én megkezdődtek a záró nagy hadgyakorlatok, melyek «a váci hadgyakorlatok» néven örökítődtek meg az egykorú sajtóban. Mintegy 70 ezer főnyi ember részvételével zajlottak le. A honvéd gyalog- és lovascsapatokon kívül: a 37. (József főherceg), 43. (báró Alemann), 38. (lovag Molinár), 65. (Lajos Viktor főherceg), 23. (báró Riróldi) sor gyalogezredek 3—3 zászlóalja, a 31. cs. kir. vadászzászlóalja, a porosz király huszárezred 10. a herceg Montenuovo dzsidas ezred 9. százada és a cs.

kir. tüzérség 48 csőlöveggel vettek részt a harcias színezetű gyakorlatokban. A honvédség részéről Pongrácz Sándor ezredes (a pest-vidéki kerület parancsnoka) vezette a hadosztályt, s a szeptember 24-től 27-ig tartó gyakorlatokon Horváth, Péchy, Terstyánszky ezredek és Pongrácz István alezredes vezérttek 1—1 honvéddandárt. E mozgalmas napokról feumaradtak a honvéd főparancsnokságnak és a nyugati hadtestparancsnokságnak a rendelkezési, amelyekből a táborba szállás és a harcok mozzanatai lépésről-lépésre ellenőrizhetők. A nyugati hadtest fővégén — megkülönböztetésül fehér jelvény szalagot viselt.

E harcgyakorlatok Vác, Póth és Kerepes között az igen változatos, hullámos, erdős, csaltos szőlőterepen, magaslatok ormain, rétséges völgyek mélyedéseiben, tarlós síkokon játszódtak le. «Maga a táborba szállás», — az előőrsi kiállítás után, szeptember 24-én — «A honvéd» szerint — a legnagyobb rendben történt. Azon harcias kép, melyet a tábor area nyújtott, a farszító mentek után hivogatólag nyugalomra inté fekszalmakötegek, s a fellobogó tábornüzek igen jó, mondhatni költségesen kedélyes hangulatot idéztek elő s a honvédtiszteknek a közös hadseregbeli tisztekkel való barátságos összejövetele, a felhangzó zene és lelkes éljenek ezen hangulatot még inkább emelték.

Másnap a gödi pusztán, a gödi csárdánál a nyugati és keleti hadtestek — virradóra, az ima-kürtjel elfuvása után nekiindulván — szenvedélyes harcokat vívtak. «Őfelsége, a király, fényes kíséretével majd itt, majd pedig amott jelent meg, jelenléte az általános fáradozatok közepette is mindenütt emelte a csapatok lelkesedtségét. A kíséretben lovó porosz, angol, olasz és svájci magas állású tisztek egész a legkisebb részletekig érdekeltéget tanúsítottak minden iránt, s néhol visszamaradva egyes megjegyzést is tettek az osztag parancsnokok előtt.

s saját nézetöket is kifejtették arra nézve, mit tartanak a jelen helyzetben tenni jónak. Délután 1 órakor történt Életeszbáz. Szód- és Csömörnél az utolsó lövés, miután a nyugati hadtest utolsó csapatai is visszavonultak az általok tegnap megszállott állásokba, a szód-rákosi patak mögé. A táborba szállás után az étkezés a honvédsapatoknál némely helyen nem történhetett meg azonnal, mi miatt egyik, a szállítókat, valamiféle Weisz-nevezetű, a Borsszem-Jankóban rajzoltatalt is megökökített ur volt, másik a hadbiztosságot, löbber pedig az élelmuzest tisztet okozták. A velünk együtt táborozó közös hadseregnél, — írja a honvéd alkalmi tudósítója — e tekintetben alig fordultak rendtelenségek elő s éppen azért tűntek a hiányok nálunk annyira föl.

„A gödi csatáról” a Magyarország és a Nagyvilág nagyon jellemzőes rajzot hozott, magyarázatul irván a krónikás a következőleg: „Az újkori harcmodor egészen elüt a mult évtizedekétől, s tömegeket csak a harc igen előrehaladott stádiumában lehet látni. Kezdetben csak itt-ott bukkán föl egy-egy kis csapat, meg-lapul árkokban, bokrok mögött s csak gyorsan tüzelő fegyverének ropogása árulja el. Ez elszórt hadakozási modor folytan a csatáról is igen nagy terjedelmű s a gödi csárdánál álló kíváncsiak sokáig feszülten nézték a mesztelen bokrokat. Lassankint azonban élénkült a tér, rendelkező tisztek száguldozta ide-oda, a két szemben álló sereg közeledett egymáshoz, a puskaropogás sűrűbb lett; az ágyuk fülrázó döreje mind közelebb hangzott s kezdtek nagyobb tömegek kibontakozni az erdők közül. A táj lassankint megélénkült, minden bokor mögött kis csapat merül föl, a dombokon, az erdők szélén pedig az ágyuk foglalnak állást s bömölnek rémítően, de egyelőre ártalmatlanul, a csatavonalon több órai küzdés után teljesen kifejlődik, a sortűz mértőldre terjedő vonalon ropog, a mitrailleuse sűrűn recseg s az ágyuk ütegenként szólnak meg. Végre el van a nap

sorsa döntve, az egyik sereg hátrál, miután a díszpöcióban így van megírva és a fardat legénység táborba száll, hogy ebédet főzzön magának. Laikus nézők, úgy mint szakértők rendkívüli dicsérrel emlékeznek meg a honvédség magaviseletéről e hadműveletek alatt; nemcsak hogy kitűnő szabotossággal hajtották végre, az előírt mozdulatoat, hanem oly élénk szellem, derült kedv és igazán harcias magatartás ömlött el az egész honvédsztályon, hogy a néző akaratlanul lelkesülni kényszerült, midőn e tisztán magyar sereget látta, közte mozgott és vele érintkezett. Nagy érdeme van ebben a honvédtisztikarnak, mely a régi osztrák copftól eltérve, tud annak rendje szerint okosan, szigoruan, de egyszersmind bizalmat s szeretetet gerjesztőleg banni a legénységgel. A tisztikarnak pedig a honvéd-törzstisztek adják meg a szellemet s hogyne volna e szellem lelkes, hazafias, midőn a 48-iki hőöktől ered, kik most is élén állnak az ügynek. . . .

E záróhadgyakorlatokon a király kíséretében Kuhn közös hadügyminiszter is jelen volt és ítélőbírákul Boxberg báró táborszernagy, Szápáry László gróf és Bolberitz lovassági tábornokok szerepeltek.

A király szeptember 29-ig, midőn is Bóthról visszautazott Bécsbe, naponta résztvett a hadgyakorlat mozzanataiban; a főth-kastélyban adott udvari ebédeken pedig napról-napra a meghívott tisztek újabb s újabb csoportjaival étkezett. Egy-egy alkalommal 65 tiszti vendég volt hivatalos, és először ekkor történt meg, hogy a király honvédtisztjei körében ily bizalmasan időt töltött.

A változatos és érdekes királyhadgyakorlatok folyamán az ifju honvédség kitartását az időjárás is próbára tette. Szeptember 27-én éjjel, vihar kíséretében, nagy eső esett. A csapatok az esőtől és hidegtől sokat szenvedtek; — mindamellett sem a felpanaszolt élelmuzest rendtelenségek, sem az esős szabadban éjszakázás nem fogtak ki a pirossapkás daliákon. E honvédsapatok mozgolódá-

sairól lévén szó, a szemtanúk briliáns lovasfőmadásokról, szuronyrohamokról, sortűzelésről és szörlőveg lövésekről beszélnek.

A közvélekedés pedig, melynek örömhangjai a sajtó hasábjain nyilvánultak meg, nemzeti sikernek, magyar diadalnak vélemezte minden a honvédségtől elért eredményt. A József főhercegtől vezényelt s tulajdonilag honvédsapatokból kialakult «nyugati sereg» volt «a magyar sereg», amelynek diadalmas harcjátékáról a Vasárnapi Ujságban (1871 okt. 1.) ily szívből fakadó, kedves magyar áradozással írtak: «27-én volt a döntő nap. A miskolci dandárral egyesült nyugati sereg reitlenetesen megverte a (Gablentz-féle) kelejt. Sőt nemcsak hogy megverte, hanem lökéletesen elvágta zömétől, a Tisza-felé vonuló nagyobb hadseregtől... A főváros szívért nagy kő esett le. Nem fenyegeti az ellenség s az első diadalt már kivívták uj honvédeink».

Csomád. Főth tájékan dördültek el az utolsó puska lövések... „A táborba szállás után délután 2 órakor megjelent ő cs. kir. fensége József főherceg és utána kis időre öfelsége a király, ki — a tiszteket összehívván — megelégedésének adott kifejezést s öfelsége által gyalog kísértetve, lelkesült éljenzés között lovagolt körül a táborban. Majd 4 óra után a honvédsapatok legrövidebb uton állomáshelyeikre indultak.” A kukoricások szélén, a főth-csomádi kanyargós, gypes mezei utakon most már nótaszóval kopogtatták ki az ütemet, tele tudóból vígan, büszkén harsogatták az akkori divatos honvédbaka-nótát:

Hej, sanajdálom, sanajdlom,
Jaz babámat sajndlom...

... S hallgatván a nótázó bakaságot, a lippenös szempillájú szép női-virágszálak a falvakban mind kibokrosodtak és kivirultak a rásos kapuk elé... A királyt hódító honvéddicsőség szízárványt borított az egész Magyarországára.